

Nick Jones
Verksamheten för KONST OCH BIBLIOTEK, Huddinge kommun
nick.jones@huddinge.se
2016

Vi behöver plantera olivträd! Därför behöver vi nya typer av biblioteksstatistik

Introduktion och bakgrund

Även om arbetet med en strukturutredning¹ främst bedrevs under 2014-15, så bygger utredningen på arbeten som påbörjades redan 2011 och som kontinuerligt vidareutvecklas². Anledningen till att vi tog ett mer samlat grepp, med en utredning, var framtagandet av ett nytt biblioteksprogram³ (från 2017). Arbetet med att utveckla nya former för uppföljning och statistik fortsätter vi med och vi befinner oss fortfarande i ett tidigt skede, avslutad utredning tilltrots. Utredningen är i detta sammanhang ett samlingsnamn för flera olika studier, som jag här ska beskriva.

Inom folkbiblioteksområdet är vi duktiga på att arbeta med statistik av typen utlåning, medier, besök och öppethållande och olika typer av brukarundersökningar. Gemensamt för dessa sätt att samla in evidens, för planering och uppföljning av verksamhet, är att de upphåller sig vid olika typer av användning av bibliotek. Risker med den typen av statistik - om den inte kompletteras - är att man osynliggör den stora andel av allmänheten som inte använder sig av bibliotekens verksamhet. Här är det alltså viktigt att relatera användningen av folkbibliotek till en ickeanvändning av densamma. Detta för att försöka förstå påverkansfaktorer och för att förbättra uppföljning för insats- och metodutveckling.

Ett annat sätt att beskriva varför vi såg det som nödvändigt att utveckla en ny typ av biblioteksstatistik, är att vi saknade metoder och systematik för uppföljning som kopplar till det (samhälls-)uppdrag folkbiblioteken har. För att åstadkomma detta behövde vi arbeta med relationell⁴ statistik som inte bara fokuserar på kvantiteter som enkelt låter sig mätas. Prioriterat i detta arbete har istället varit frågor som rör **jämlikhet, likvärdighet och kvalitet**.

Utredningsresultat som lyfts fram i det föreslagna biblioteksprogrammet

- Socioekonomiska faktorer är avgörande för hur benägen en person är att använda folkbibliotekens tjänster. Socioekonomiskt svagare grupper använder dem generellt i lägre utsträckning. Skillnaderna i användning är större i de digitala tjänsterna än i de fysiska biblioteken.
- De boende i socioekonomiskt svagare delar av kommunen är generellt mindre benägna att resa och/eller röra sig för att besöka folkbiblioteket.
- Det finns en markant minskad användning av folkbibliotek hos den del av befolkningen som bor utanför en radie om 500 meter då vi utgår från områdesbiblioteken och 1500 meter från kommunens huvudbibliotek. Likvärdig tillgång till folkbibliotek erbjuds idag 43,2% av Huddinges befolkning, det vill säga dem som bor innanför dessa radier.

¹ Med struktur menas här samspelande faktorer som sammantaget påverkar tillgången till folkbibliotek i Huddinge kommun.

² Då jag är i Borås för att delta vid Mötesplatskonferensen kommer jag att ha med mig helt nya statistikkörningar, som inte är färdigställda då jag skriver detta.

³ Fråga gärna vid paperseminariet om varför det är ett program och inte en plan om du vill ha en bakgrund till detta.

⁴ Detta med att den statistik vi här arbetar med är relationell är av helt avgörande betydelse.

- Man kan positivt påverka denna radie av likvärdig tillgång med utbud, lokaler, öppethållande och genom att placera folkbiblioteken i miljöer där de integreras med annan social och kommersiell service. Detta kräver dock resurser.
- Den upplevda tillgången till folkbibliotek som allmän plats påverkas negativt då folkbiblioteket ligger i nära anslutning till skollokaler.
- 30 % av dem som idag inte använder folkbiblioteken skulle vilja göra det.
- 30 % av dem som använder folkbiblioteken idag skulle vilja göra det i än större utsträckning.

Utredningen förutsatte ...

- Att folkbiblioteksstrukturen ska vara anpassad och utformas efter användarnas behov.
- Att folkbibliotekens lokaler, utbud och öppethållande ska vara dimensionerade efter användarnas behov.
- Att biblioteken ska ligga där människor naturligt rör sig för att på så sätt vara en integrerad del av användarnas vardagliga livsmiljöer.
- Att biblioteken ska vara så placerade att de på bästa sätt bidrar till likvärdig tillgång till folkbibliotek i kommunen.
- Att biblioteksstrukturen bör formas för bästa möjliga förutsättningar för god leverans på uppdrag.

Viktiga perspektiv

Vardagsliv - att människors vardagliga rutiner och aktiviteter bör vara utgångspunkt för planeringen.

Områdesperspektiv - skillnaderna i socioekonomiska förutsättningar mellan kommunens olika geografiska delar är markant och ökar även över tid. Vi har en kompensatorisk roll.

Relationellt perspektiv - samspelet mellan många olika faktorer skapar tillsammans en helhetsbild. Även om vi inte skapar en "sann" bild så skapar vi genom fördjupade arbetsätt en mer rättvisande bild.

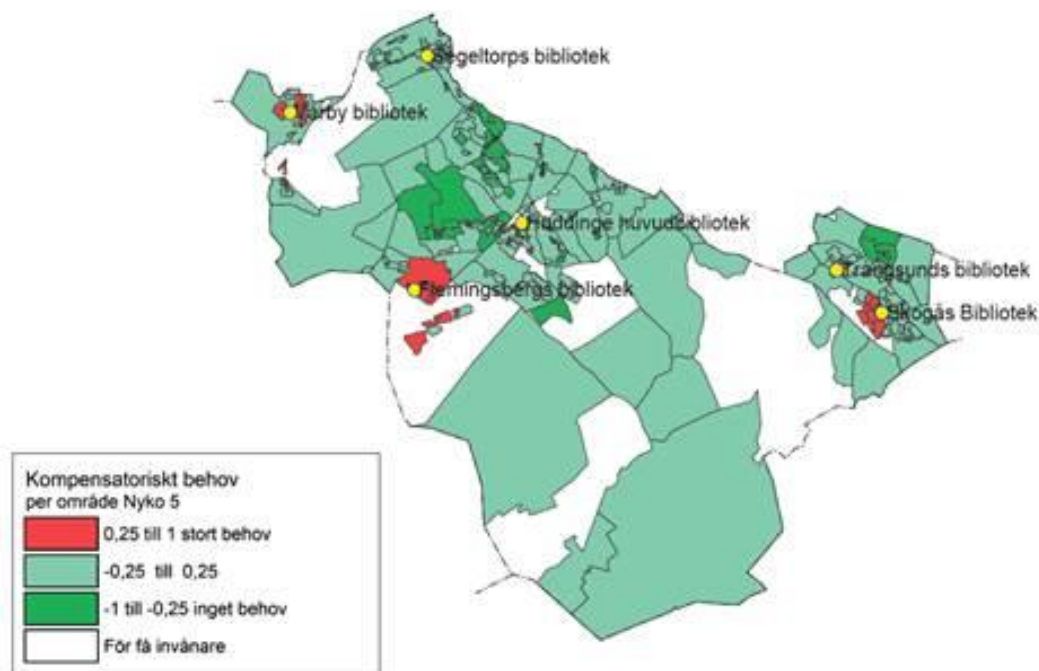
Socioekonomi och rörlighet

Faktorer som jag verkligen vill lyfta fram är den nära koppling vi ser i materialet mellan socioekonomisk situation och rörlighet. Avstånd och närhet framträdde som oerhört viktiga frågor. Generellt: desto mer bemedlad en person är, desto mer rörlig är hen, och ju sämre ställt en person har det, desto mindre rörlig är hen.

En annan intressant observation är den behovstrappa vi ser, där närhet tycks upplevas som den viktigaste faktorn. Och upplever en person närheten så kan hen därefter ställa högre krav på faktorer som också påverkar tillgången till bibliotek, så som öppettider och hur integrerad bibliotekets placering är med andra behov man upplever i vardagen.

Socioekonomikvot

Vi letade oss fram till de mest påverkande faktorerna genom att analysera 300 000 digitala avtryck⁵ gjorda i våra verksamhetssystem. Utifrån det relationella perspektivet består kvoten av tre parametrar: förvärvsfrekvens (andelen invånare 20-64 som förvärvsarbetar), högutbildade (andel med tre år eller längre högskoleutbildning), samt hushåll med försörjningsstöd (andelen hushåll med utbetalt försörjningsstöd)⁶. Beräkningen utförs sedan per nyckelkodsområde och varje faktors värde ställs mot medelvärdet för faktor i kommun. Detta ger ett värde mellan 1 och -1, där ett värde nära 1 betyder att få i arbete, låg andel högutbildade och hög andel hushåll med försörjningsstöd. Ett värde nära -1 visar då på ett områdes som utifrån dessa variabler kan klassas som socioekonomiskt svagt.

Ex. Socioekonomikvot åskådliggjord på karta.

En undersökning i flera delar – exempel på vad vi gjort

1. Analys av ca 300 000 digitala avtryck gjorda i våra verksamhetssystem

Bortfall: personer utan fullständigt personnummer och aktiviteter som inte renderar avtryck.

Sedan 2011 har biblioteksverksamheten gjort extrakörningar i sitt cirkulationssystem, det system som administrerar biblioteksaktiviteter kopplade till bibliotekskortet. Utifrån den information vi där får fram kan vi se var de som är aktiva användare av biblioteken – på ett sådant sätt som renderar digitala avtryck – gör sina avtryck och var de bor.

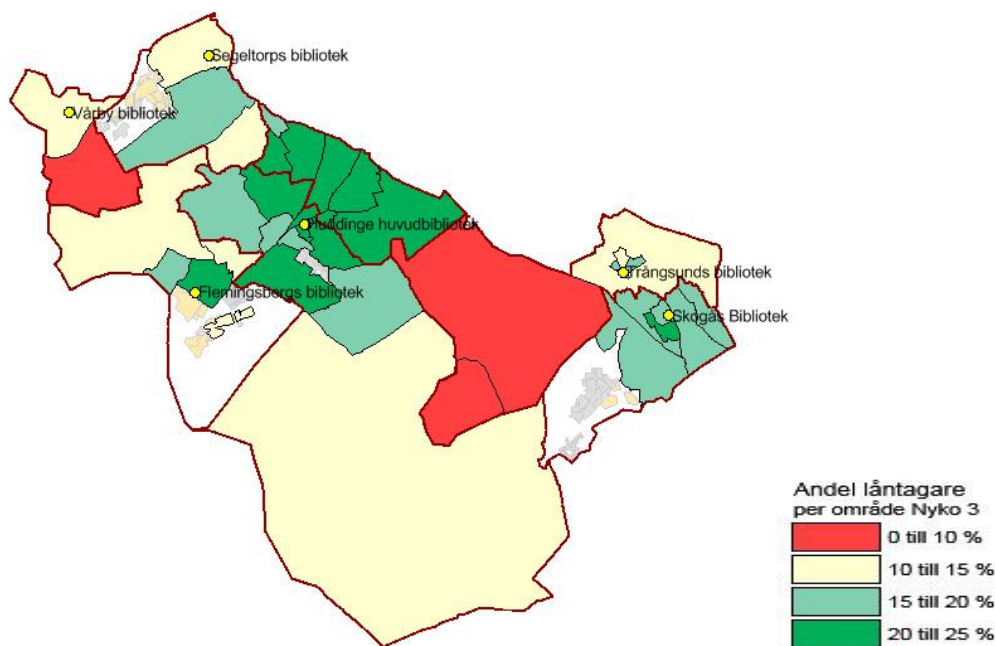
Statistiken i denna del av undersökningen har tagits fram för befolkningen totalt, samt fördelat på kön och åldersgrupperna 0-12, 13-19, 20-39, 40-64, 65- år. Statistiken kan redovisas per

⁵ Det finns många vinster att arbeta med just de digitala avtrycken. Bland annat ser vi framtida möjligheter för samkörningar med andra verksamhetssystem (Se ex. skolområdet).

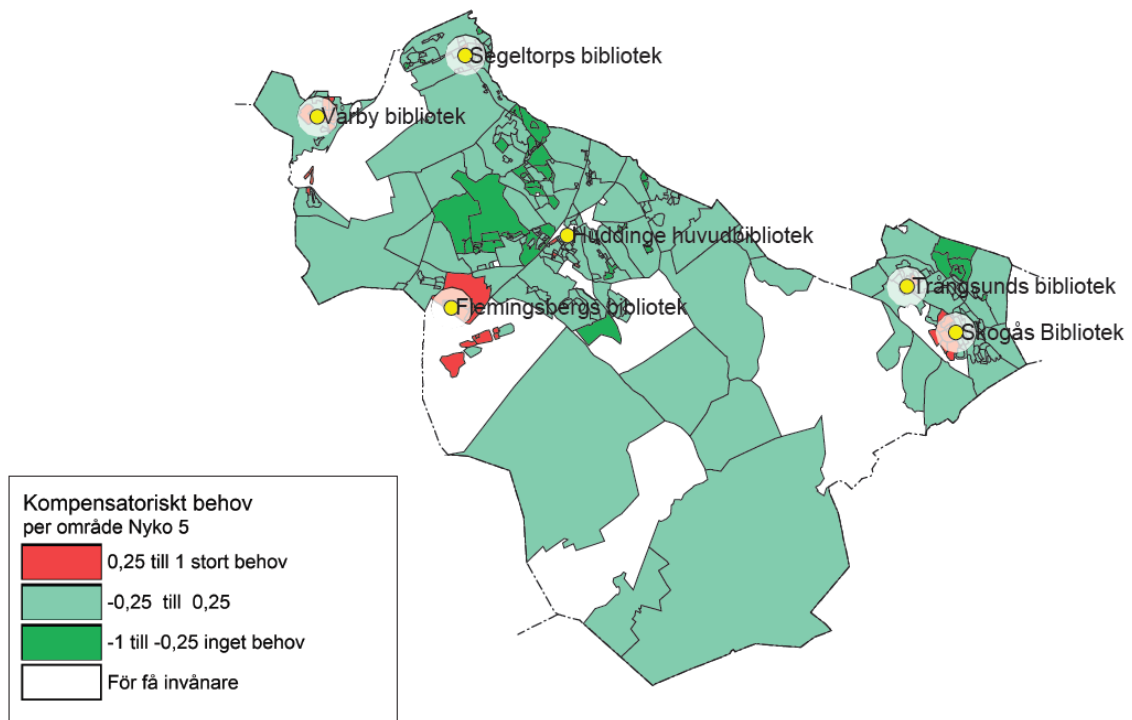
⁶ Vid de nya statistikkörningarna har vi fått justera denna socioekonomikvot, som dock fortfarande är uppbyggd för att belysa arbetsliv, utbildning och ekonomi/inkomst. Om det finns intresse kring varför vi gjort detta så tar jag gärna frågor på det.

bostadsområde, så kallade **nyckelkodområden** (nyko3). Totalt finns 45 nyckelkodsområden, på nyko3-nivå, i Huddinge kommun.

Varje område tillhör en av Huddinge kommuns sju kommundelar (Flemingsberg, Segeltorp, Sjödalén-Fullersta, Skogås, Stuvsta-Snättringe, Trångsund och Vårby). Genom att vi bryter ned statistiken på mindre geografiska ytor kan vi dessutom tydligt relatera användning till ickeanvändning. Den information vi utvinner här lämpar sig väldigt väl för att använda vid uppföljning genom att vi utifrån etablerade nulägen kan mäta eventuella förändringar efter gjorda insatser. Ytterligare en fördel med att göra detta på små geografiska ytor, är att förändringar på ett säkrare sätt kan kopplas till insatser. Då denna insamling görs löpande möjliggör den även typer av longitudinella studier, som vi inte sett tidigare.

EX. Biblioteksaktivitet per nyko3 då man bara ser till avtryck.

EX. Kart som redovisar cirklar av likvärdig tillgång kring områdesbiblioteken kopplat till socioekonomikvot.

2. De digitala avtrycken körs mot socioekonomiska bakgrundsfaktorer och relateras till kommunens snittliga värden.

Bortfall: personer utan fullständigt personnummer och aktiviteter som inte renderar avtryck.

Statistiken vi hämtar i denna del av utredningen kopplas till verksamhetens styrning och arbetet för likvärdiga levnadsförhållanden i samtliga kommundelar, samt till arbetet med resursfördelning och behovsprövningar. De digitala avtrycken har på ett integritetssäkert sätt kopplats till individnivån, vilket sedan i nästa led innebär att avtrycken kan köras mot Statistiska centralbyråns register över totalbefolkningen. På detta vis kan vi se vilka som gör avtryck i systemen, var de avtrycken görs, var de som gör avtrycken bor, ålder och kön på individen och individernas socioekonomiska livssituation.

Vi kan titta på bakgrundsfaktorer så som förvärvsarbete, arbetslöshet, utbildningsnivå, inkomst och ekonomiska bistånd. Eftersom all denna statistik utifrån gjorda avtryck i systemen, som här representerar en användning, bryts ner på mindre geografiska delar och jämförs med totalbefolkningen, kan relationer mellan användning och inte användning åskådliggöras på ytterligare intressanta sätt. Hur ser exempelvis utbildningsnivån ut på dem som gjort avtryck ut i relation till dem som inte har gjort avtryck i ett enskilt nyko3?

3. Stor telefonundersökning där vi endast ringer personer som inte gjort avtryck i system.

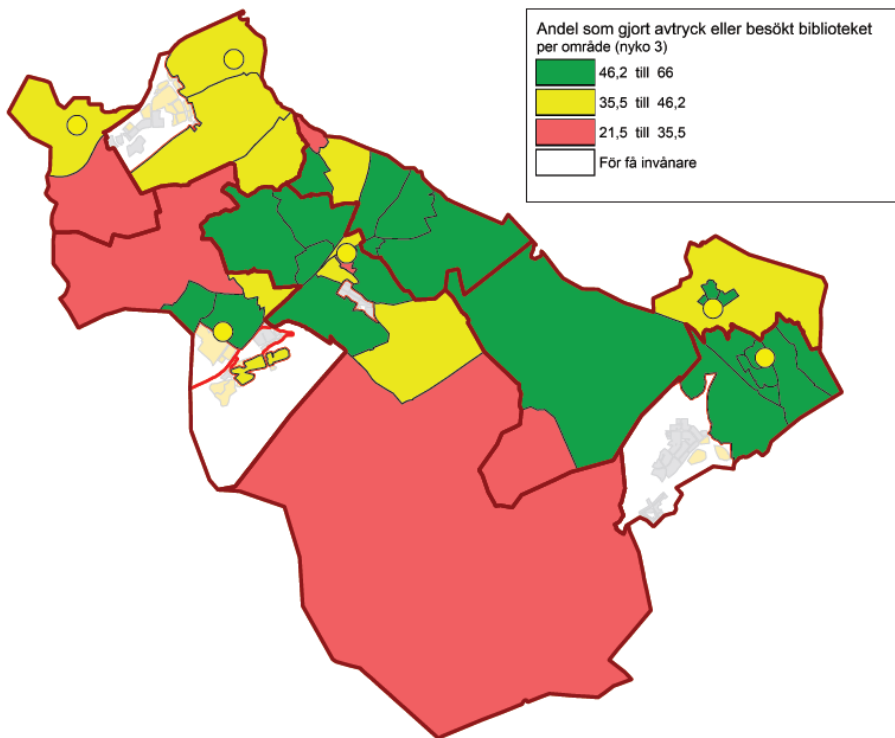
Bortfall: barn

Detta är en telefonundersökning där man endast ringer till Huddingebor från 18 år och uppåt, som inte har gjort avtryck i verksamhetssystemen det senaste 1,5 åren. Eftersom detta inte behöver betyda att en person inte använt folkbiblioteken för aktiviteter som inte renderar avtryck i systemen så inleds telefonintervjuerna med frågan, *"Har du under de senaste 12 månaderna besökt något bibliotek i Huddinge kommun? Bortse från om du har besökt bibliotek för att rösta."*

Utifrån denna fråga delas informanterna in i de två grupperna:

1. Personer som varken har besökt platsen folkbibliotek i Huddinge eller har gjort något avtryck i systemen det senaste året.
2. Personer som inte har gjort några avtryck, men som har besökt och använt platsen folkbibliotek i Huddinge det senaste året.

Antalet informanter var så pass många (1500) och då urvalet var stratifierat gick resultaten att bryta ned per Nyko3 för att komplettera bilden av vad det innebär att vara en aktiv biblioteksanvändare i Huddinge kommun.

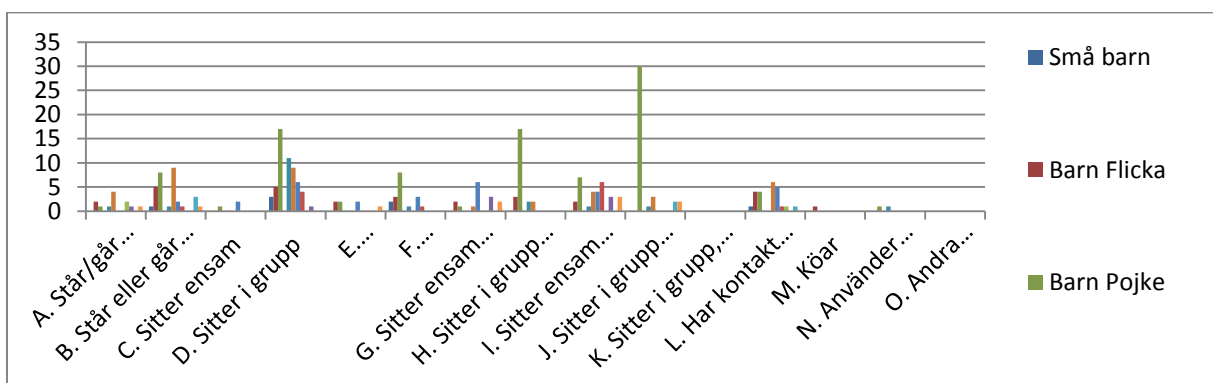
EX. Karta som åskådliggör analyser av avtryck och lägger på telefonundersökning för att visa på aktiva biblioteksanvändare.

4. TTT-observationer, aktiviteter på bibliotek

Bortfall: aktiviteter som inte observeras.

TTT betyder Tverrgående Trafikktelling och har utvecklats av norske forskaren Tord Höivik. Metoden visar vilka aktiviteter som utförs mycket och vilka aktiviteter som utförs lite, när de utförs samt av vem de utförs. Observatören går vid vissa tidpunkter runt i biblioteket, enligt en bestämd rutt och dokumenterar i en lista vad människor gör just då.

Detta gjorde vi för att komplettera de andra studierna då vi visste att vi hade väldigt många män, barn och unga i vår verksamhet, som många gånger använder verksamheten på sådana sätt att det inte bli några digitala avtryck i våra system. Den bild vi hade bekräftades genom denna systematiserade form av dokumentation.

EX. Resultatsammanställning från Vårby bibliotek med Barnkonsten.

Vad vi anser att detta arbete bidragit till:

- Ökad medvetenhet.
- Vi kopplar bättre till analyser och tolkningar av uppdrag.
- Goda underlag för att fatta svåra beslut.
- Bättre rustade för framtida höjda krav.
- Våga misslyckas. Inte fästa för stor vikt vid det enskilda utfallet. Istället se det som del av ett större lärande.
- Tydliggöra förutsättningar och nulägen.
- Perspektivförändringar. Bättre i arbetet med ickeanvändare och samhällsuppdraget.
- Metodutveckling och förbättringsarbeten.
- Ökad förståelse för behoven av dokumentation, kvalitet och uppföljning.
- Fokus på vardag/kärnverksamhet.
- Möjligheten att delta i det Vinnovafinansierade projektet Action Innovation.
- Större förståelse för tjänstemannarollen.
- Samarbete med andra professioner i arbetet med statistiken.
- Bättre förutsättningar för framtida samarbeten med andra professioner.
- Goda underlag för arbetet med biblioteksprogram.

Avslutningsvis ...

... vill jag säga att detta arbete stärker oss i långsiktiga arbeten då vi nu har metoder och systematik för långsiktig uppföljning. Långsiktigheten är helt avgörande då man arbetar med de stora samhällsutmaningarna⁷. För att skapa mod och utrymme för de långsamma och långsiktiga processer som våra utmaningar kräver, är en ny typ av biblioteksstatistik nödvändig.

⁷ Vilket även kan uttryckas så som att vi måste plantera olivträd vars frukter vi skördar först om många år.